

Sygn. akt II PK 179/16

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

Dnia 14 czerwca 2017 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Jerzy Kuźniar (przewodniczący)

SSN Romualda Spyt

SSN Andrzej Wróbel (sprawozdawca)

w sprawie z powództwa I. B.

przeciwko T. Spółce z o.o. w [...]

o odszkodowanie należne pracownikowi z tytułu obowiązywania umowy o zakazie konkurencji,

po rozpoznaniu na posiedzeniu niejawnym w Izbie Pracy, Ubezpieczeń

Společnych i Spraw Publicznych w dniu 14 czerwca 2017 r.,

skargi kasacyjnej strony pozwanej od wyroku Sądu Apelacyjnego w [...]

z dnia 22 stycznia 2016 r.,

**uchyla zaskarżony wyrok i przekazuje sprawę Sądowi
Apelacyjnemu w [...] do ponownego rozpoznania oraz orzeczenia
o kosztach postępowania kasacyjnego.**

UZASADNIENIE

W pozwie z dnia 11 września 2009 r., skierowanym przeciwko T. Sp. z o.o. w [...], powódka I. B. wniosła o zasądzenie odszkodowania z tytułu zakazu konkurencji w kwocie 202.740 zł wraz z ustawowymi odsetkami od dnia

wymagalności każdej z miesięcznych rat tego odszkodowania do dnia zapłaty oraz o zasądzenie kosztów postępowania w sprawie.

W odpowiedzi na pozew strona pozwana wniosła o oddalenie powództwa i zasądzenie kosztów procesu.

Wyrokiem z dnia 9 września 2014 r. Sąd Okręgowy w [...] w pkt. 1 zasądził od pozwanego na rzecz powódki kwotę 198.000 zł tytułem odszkodowania za obowiązywanie zakazu konkurencji po ustaniu stosunku pracy wraz z odsetkami ustawowymi liczonymi od kwoty 16.500 zł, poczynwszy od 1 kwietnia 2007 r. do dnia zapłaty, w pkt. 2 w pozostałym zakresie oddalił powództwo, w pkt. 4 nadał wyrokowi rygor natychmiastowej wykonalności do kwoty 16.500 zł, zaś w pkt. 3 i 5 rozliczył koszty procesu.

Sąd Okręgowy ustalił m.in., że I. B. była zatrudniona w pozwanej spółce w okresie od 8 sierpnia 2001 r. do dnia 28 lutego 2007 r. na stanowisku dyrektora marketingu, a w 2004 r. została dodatkowo powołana przez zarząd spółki do pełnienia funkcji prokurenta spółki. Początkowo miesięczne wynagrodzenie powódki wynosiło 11.000,00 zł, a następnie 16.500,00 zł; stosunek pracy powódki zakończył się na mocy porozumienia stron.

Sąd Okręgowy ustalił, iż powódka w ramach swoich obowiązków pracowniczych zajmowała się problematyką istotnego dla pozwanej spółki zagadnienia systemu on - line, a także kontaktów i negocjacji z kontrahentem G., G., w tym zakupu lottomatów oraz współtworzyła zespół powołany w spółce w celu stworzenia działań przez kontrahentów G. i T. Powódka podnosiła nadto, iż pozwana spółka w dniu 22 grudnia 2005 r. zawarła z nią umowę o zakazie konkurencji. Z treści § 2 ww. umowy miało wynikać, iż przez 12 miesięcy od ustania stosunku pracy, pracodawca zobowiązuje się wypłacić pracownikowi comiesięczne odszkodowanie w wysokości równej 1/12 (jednej dwunastej) sumy otrzymywanych w okresie 12 miesięcy poprzedzających ustanie stosunku pracy miesięcznych wynagrodzeń, o których mowa w umowie o pracę.

Sąd Okręgowy wskazał nadto, że powódka po zakończeniu pracy w pozwanej spółce nie podjęła pracy w podmiotach które rywalizowały z T. na rynku. Powódka od 1 maja 2007 r. jest zatrudniona w spółce I. POLSKA S.A, na czas nieokreślony, na stanowisku dyrektora ds. marketingu, a zajmowane do chwili

obecnej stanowisko nie stanowi działalności konkurencyjnej w stosunku do działalności pozwanej spółki.

Według ustaleń Sądu Okręgowego, powódka za okres ostatnich miesięcy przed ustaniem stosunku pracy otrzymała łącznie kwotę 229.460,40 zł tytułem wynagrodzenia zasadniczego oraz dodatkowych świadczeń, w tym nagród, nagród z zysków, dodatkowego świadczenia ZUZP, odprawy pracowniczej.

W ocenie Sądu Okręgowego, przedmiotowa umowa o zakazie konkurencji została także zawarta zgodnie z art. 101³ k.p. Zasądzone odszkodowanie według Sądu Okręgowego, wynosi 198.000 zł, a podstawą jego zasądzenia jest miesięczne wynagrodzenie powódki określone przepisami umowy o pracę oraz aneksem do tej umowy pomnożone przez wynikający z treści umowy okres 12 miesięcy.

Sąd Okręgowy zwrócił uwagę, że według wyliczeń strony pozwanej, powódka w okresie od 1 marca 2006 r. do 28 lutego 2007 r. otrzymała kwotę wynagrodzenia w wysokości 153.450 zł, zaś według żądań powódki kwota ta wyniosła 198.000 zł, biorąc pod uwagę miesięczne wynagrodzenie powódki w wysokości 16.500 zł, ustalone na podstawie aneksu do umowy o pracę.

Według Sądu Okręgowego, wynagrodzenie wyliczone przez pozwaną jest wprawdzie prawidłowe, przy uwzględnieniu kwot rzeczywiście wypłaconych (po uwzględnieniu nieobecności związanych ze zwolnieniami lekarskimi), jednakże o wysokości zasądzanego powódce odszkodowania przesądziło literalne brzmienie zapisów spornej umowy o zakazie konkurencji, iż wysokość odszkodowania winna być powiększona do kwoty 198.000 zł.

Sąd Apelacyjny w [...] wyrokiem z dnia 22 stycznia 2016 r. zmienił zaskarżony apelacją pozwanej powyższy wyrok Sądu pierwszej instancji w ten sposób, że kwotę 198.000 (sto dziewięćdziesiąt osiem tysięcy) złotych zasądził z ustawowymi odsetkami należnymi od dnia 16 maja 2009 r. do dnia zapłaty oddalając powództwo o odsetki w pozostałym zakresie (pkt I) i oddalił apelację w pozostałej części (pkt II).

W ocenie Sądu Apelacyjnego, w sprawie nie może być sporne, że powódka wystąpiła z roszczeniem na drogę sądową w pozwie z dnia 11 września 2005 r. oraz że powódka była zatrudniona w pozwanej spółce do 28 lutego 2007 r. Umowa o zakazie konkurencji przewidywała w § 2, iż przez okres 12 miesięcy po ustaniu

stosunku pracy, pracodawca zobowiązuje się wypłacić pracownikom comiesięczne odszkodowanie w wysokości równej 1/12 (jednej dwunastej) sumy otrzymanych w okresie dwunastu miesięcy poprzedzających ustanie stosunku pracy miesięcznych wynagrodzeń, o których mowa w umowie pracę. W umowie o pracę z dnia 8 sierpnia 2001 r. wynagrodzenie zasadnicze powódki zostało określone na kwotę 11.000 zł brutto, po czym na moc aneksu wynagrodzenie to zostało podniesione do kwoty 16.500 zł brutto. Z zestawienia przygotowanego na żądanie Sądu Okręgowego wynika z kolei, że za okres od 1 marca 2006 r. do 28 lutego 2007 r., pozwany wypłacił powódce kwotę 229.460,40 zł, tytułem wynagrodzenia zasadniczego, wynagrodzenia za czas choroby, nagród i nagród z zysku.

Według Sądu Apelacyjnego, postanowienia § 2 umowy o zakazie konkurencji co do miesięcznych wynagrodzeń, a stanowiące podstawę naliczania odszkodowania, wskazują, że do jego wyliczenia powinny być uwzględnione wszystkie wypłaty mając charakter wynagrodzenia w okresie od marca 2006 r. do lutego 2007 r., w tym także wynagrodzenie za chorobę i wszelkiego rodzaju nagród.

Sąd Apelacyjny nie podzielił stanowiska Sądu Okręgowego, według którego odszkodowanie winno zostać wypłacone z ustawowymi odsetkami od poszczególnych jego rat do dnia zapłaty. Skoro bowiem, powódka zwlekała z żądaniem wypłaty odszkodowania przez blisko dwa lata, a jej zwłoka jak wynika z jej zeznań była świadoma, zaś strona pozwana nie miała świadomości o istnieniu umowy z powódką o zakazie konkurencji (umowa nie została załączona do jej akt osobowych), to przyjąć należy, iż należne powódce odszkodowanie podlega zasądzeniu zgodnie z regułami, o których mowa w art. 481 § 1 k.c., czyli z ustawowymi odsetkami należnymi od całej kwoty odszkodowania, począwszy od dnia 16 maja 2009 r. (z tym dniem strona pozwana winna wypłacić odszkodowanie) do dnia zapłaty.

Sąd Apelacyjny zwrócił uwagę na charakter tej konkretnej umowy o zakazie konkurencji. Z jednej strony powódka zobowiązała się do niepodejmowania działalności konkurencyjnej przez okres 12 miesięcy od ustania stosunku pracy, z drugiej zaś strona pozwana do wypłacania powódce comiesięcznego odszkodowania, stanowiącego rodzaj rekompensaty za niemożność podjęcia określonego zatrudnienia i uzyskiwania z tego tytułu dochodów. Treść umowy

świadczy nadto o intencjach stron, a mianowicie o pobieraniu przez powódkę, systematycznie co miesiąc określonej kwoty. Z tych też przyczyn żądanie zgłoszone po znacznym upływie czasu winno jednak uwzględniać ten stan i to zwłaszcza w sytuacji, gdy strona pozwana nie dysponowała umową.

Pozwany zaskarżył skargą kasacyjną powyższy wyrok Sądu Apelacyjnego w części, tj. w pkt. I w części zasądzającej od pozwanego na rzecz powódki należność ponad kwotę 153.450,00 zł (sto pięćdziesiąt trzy tysiące czterysta pięćdziesiąt złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 16 maja 2009 r. do dnia zapłaty tj. 44.550,00 zł (czterdzieści cztery tysiące pięćset pięćdziesiąt złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia 16 maja 2009 r. do dnia zapłaty i w konsekwencji, w pkt. II w części oddalającej apelację pozwanego co do kwoty 44.550,00 zł (czterdzieści cztery tysiące pięćset pięćdziesiąt złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 16 maja 2009 r. do dnia zapłaty.

Skargę kasacyjną oparł na podstawie naruszenia prawa materialnego, tj. art. 65 k.c. w zw. z art. 300 k.p. przez jego niewłaściwe zastosowanie i dokonanie przy użyciu wynikających z tego przepisu reguł interpretacyjnych oczywiście błędnej wykładni § 2 zawartej przez powódkę z pozwanym w dniu 22 grudnia 2005 r. umowy o zakazie konkurencji w zw. z pkt. 1 lit. d) zawartej przez strony w dniu 8 sierpnia 2001 r. umowy o pracę, zmienionej aneksem z dnia 15 listopada 2005 r. i przyjęcie, że „Postanowienia § 2 umowy o zakazie konkurencji co do miesięcznych wynagrodzeń, a stanowiące podstawę naliczenia odszkodowania, wskazuje że do jego wyliczenia powinny być uwzględnione wszystkie wypłaty mające charakter wynagrodzenia w okresie od marca 2006 r. do lutego 2007 r., w tym także wynagrodzenie za chorobę i wszelkiego rodzaju nagrody”, podczas gdy określające wysokość odszkodowania postanowienie umowy o zakazie konkurencji (otrzymane miesięczne wynagrodzenie, o którym mowa w umowie o pracę) nie budzi jakichkolwiek trudności interpretacyjnych, albowiem z jego brzmienia wprost wynika, że podstawą do określenia wysokości odszkodowania jest faktycznie wypłacone powódce wynagrodzenie zasadnicze, które nie jest tożsame z „wynagrodzeniem za chorobę i wszelkiego rodzaju nagrodami”, zaś przyjęta przez Sąd drugiej instancji wykładnia ww. postanowień umowy jest oczywiście sprzeczna z treścią umowy o zakazie konkurencji.

Wskazując na powyższe uchybienie wniósł o uchylenie zaskarżonego wyroku Sądu Apelacyjnego w [...] w części, tj. w pkt. I w części zasądzającej od pozwanego na rzecz powódki należność ponad kwotę 153.450,00 zł (sto pięćdziesiąt trzy tysiące czterysta pięćdziesiąt złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 16 maja 2009 r. do dnia zapłaty, tj. 44.550,00 zł (czterdzieści cztery tysiące pięćset pięćdziesiąt złotych) z odsetkami ustawowymi od dnia 16 maja 2009 r. do dnia zapłaty i w konsekwencji w pkt. II w części oddalającej apelację pozwanego co do kwoty 44.550,00 zł (czterdzieści cztery tysiące pięćset pięćdziesiąt złotych) wraz z odsetkami ustawowymi od dnia 16 maja 2009 r. do dnia zapłaty i przekazanie sprawy w tym zakresie do ponownego rozpoznania przez Sąd Apelacyjny w [...] i pozostawienie ww. Sądowi orzeczenia o kosztach postępowania przed Sądem Najwyższym, w tym o kosztach zastępstwa procesowego według norm przepisanych.

Powódka w odpowiedzi na skargę kasacyjną wniosła o odmowę przyjęcia skargi kasacyjnej do rozpoznania i zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych, a w przypadku przyjęcia przez Sąd Najwyższy do rozpoznania niniejszej skargi kasacyjnej – o oddalenie skargi kasacyjnej i zasądzenie od pozwanej na rzecz powódki kosztów postępowania kasacyjnego, w tym kosztów zastępstwa procesowego, według norm przepisanych.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarga kasacyjna ma usprawiedliwione podstawy.

1. Zgodnie z art. 101² § 1 *in fine* k.p., w umowie o zakazie konkurencji po ustaniu stosunku pracy określa się także okres obowiązywania zakazu konkurencji oraz wysokość odszkodowania należnego pracownikowi od pracodawcy, z zastrzeżeniem przepisów § 2 i 3, a w myśl § 3 tego artykułu, odszkodowanie, o którym mowa w § 1, nie może być niższe od 25% wynagrodzenia otrzymanego przez pracownika przed ustaniem stosunku pracy przez okres odpowiadający okresowi obowiązywania zakazu konkurencji; odszkodowanie może być wypłacane w miesięcznych ratach.

2. Uwzględniając gwarancyjne i rekompensacyjne właściwości odszkodowania, a w rezultacie cel umowy o zakazie konkurencji, należy przyjąć, że określona w art. 101² § 3 k.p. wysokość odszkodowania oznacza sumę otrzymanych składników wynagrodzenia za pracę w okresie równym okresowi obowiązywania zakazu podejmowania działalności konkurencyjnej (por. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 2 lutego 2012 r., II PK 130/11, OSNP 2013 nr 1-2, poz. 6), a więc w okresie, za który pracownik otrzymał wynagrodzenie, wliczając w to wynagrodzenie urlopowe, oraz wynagrodzenie za czas niezdolności do pracy, gdyż, zgodnie z art. 80 *in fine* k.p., za czas niewykonywania pracy pracownik zachowuje prawo do wynagrodzenia tylko wówczas, gdy przepisy prawa pracy tak stanowią, a takim przepisem jest między innymi art. 172 k.p. oraz art. 92 § 1 k.p. Do tego okresu nie wlicza się zatem okresów, gdy pracownik nie otrzymuje wynagrodzenia za pracę, ale pobiera świadczenia z ubezpieczenia społecznego z tytułu choroby i macierzyństwa (zob. wyrok Sądu Najwyższego z dnia 7 lutego 2017 r., II PK 355/15, niepublikowany). Jeśli zatem Sąd drugiej instancji przyjął, że postanowienia § 2 umowy o zakazie konkurencji wskazują, że do jego wyliczenia powinny być uwzględnione wszystkie wypłaty mając charakter wynagrodzenia w okresie od marca 2006 r. do lutego 2007 r., w tym także wynagrodzenie za chorobę i wszelkiego rodzaju nagród, to za usprawiedliwiony należy uznać zarzut błędnej wykładni (art. 65 § 2 k.c.) tego postanowienia umowy.

3. Zgodnie z art. 65 k.c., oświadczenie woli należy tak tłumaczyć, jak tego wymagają ze względu na okoliczności, w których zostało złożone, zasady współżycia społecznego oraz ustalone zwyczaje, a w umowach należy raczej badać, jaki był zgodny zamiar stron i cel umowy, aniżeli opierać się na jej dosłownym brzmieniu.

4. Treść czynności prawnej i zamiar stron powinny być ustalone i tłumaczone według zasad określonych w art. 65 k.c. (por. uzasadnienie uchwały składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 17 września 1992 r., III CZP 83/92, OSNCP 1993 nr 3, poz. 24). W orzecznictwie Sądu Najwyższego wielokrotnie wyrażono pogląd, zgodnie z którym wykładnia umów powinna przede wszystkim uwzględniać rzeczywistą wolę stron zawierających umowę i cel (np. cel społeczno-gospodarczy) zawartej przez nie umowy. Taka dyrektywa wykładni umów wynika z art. 65 § 2 k.c.

Wymaga to zbadania nie tylko konkretnego postanowienia umowy, ale analizy jej całości; innymi słowy wskazane jest przyjmowanie takiego sensu oświadczenia woli, które uwzględnia logikę całego tekstu, który je wyraża (tzw. kontekst umowny). Poza tym mogą mieć znaczenie, dla stwierdzenia zgodnej woli stron, ich wcześniejsze i późniejsze oświadczenia oraz zachowania (tzw. kontekst sytuacyjny; por. uchwałę składu siedmiu sędziów Sądu Najwyższego z 29 czerwca 1995 r., III CZP 66/95, OSNC 1995 nr 12, poz. 168). Każde oświadczenie woli, niezależnie od formy w jakiej zostało złożone, podlega wykładni sądowej. W orzecznictwie odstąpiono od koncepcji zacieśnienia wykładni tylko do niejasnych postanowień umowy (*clara non sunt interpretanda*). Artykuł 65 k.c. dotyczy oczywiście także oświadczeń woli złożonych w formie pisemnej. W przypadku umów sporządzonych na piśmie podstawą interpretacji stają się w pierwszej kolejności reguły językowe, jednak nie można im przypisywać jakichkolwiek szczególnych preferencji ani wyłączności nie tylko dlatego, że nie wynika to z art. 65 § 2 k.c. (wprost przeciwnie, przepis ten wyraźnie stanowi, że przy interpretacji umów należy zawsze badać raczej zgodny zamiar stron i cel umowy niż opierać się na ich dosłownym brzmieniu), ale również z tego powodu, że strony umowy mogą zgodnie twierdzić, że nadały poszczególnym postanowieniom umownym inny sens (znaczenie) niż to wynika z dosłownego brzmienia („literalnego zapisu”) tych postanowień. Ostatecznie więc także w razie sporządzenia umowy na piśmie mają zastosowanie zasady wykładni oświadczeń woli wynikające z art. 65 § 2 k.c.

5. Tymczasem Sąd drugiej instancji po pierwsze - nie wskazał w uzasadnieniu zaskarżonego wyroku, jakimi posłużył się regułami i wskazówkami wykładni postanowienia § 2 umowy o zakazie konkurencji, po drugie – zaniechał wykładni odnośnych postanowień umowy o pracę, do których odsyła § 2 umowy o zakazie konkurencji. Wykładnia odnośnych postanowień umowy o pracę była konieczna dla ustalenia podstawy i wysokości odszkodowania z tytułu zakazu konkurencji, ponieważ z treści § 2 umowy o zakazie konkurencji wynika, że comiesięczne odszkodowanie należne powódce wypłacane jest w wysokości równej 1/12 sumy otrzymanych w okresie dwunastu miesięcy poprzedzających ustanie stosunku pracy miesięcznych wynagrodzeń, o których mowa w umowie o pracę. Może to oznaczać, że odszkodowanie z tytułu zakazu konkurencji jest

zależne od wynagrodzenia rzeczywiście otrzymywanego w tym okresie przez powódkę, na co wskazywałoby użycie w § 2 umowy o zakazie konkurencji słowa „otrzymanych” miesięcznych wynagrodzeń. Prawidłowa wykładnia postanowienia § 2 umowy o zakazie konkurencji, czyniąca zadość wymaganiom art. 65 k.c., wymaga zatem ustalenia, które z faktycznie wypłaconych powódce, oprócz wynagrodzenia zasadniczego, świadczeń, tj. wynagrodzenie chorobowe, zasiłek chorobowy, nagroda z zysku, składają się na miesięczne wynagrodzenie, o którym mowa w umowie o pracę.

Biorąc powyższe pod rozwagę, Sąd Najwyższy orzekł jak w sentencji.

kc